МУНИЦИПАЛЬНОЕ БЮДЖЕТНОЕ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ "БОЛЬШЕНУРКЕЕВСКАЯ СРЕДНЯЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ШКОЛА" САРМАНОВСКОГО МУНИЦИПАЛЬНОГО РАЙОНА РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

Подписано цифровой подписью: МУНИЦИПАЛЬНОЕ БЮДЖЕТНОЕ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ "БОЛЬШЕНУРКЕЕВСКАЯ СРЕДНЯЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ШКОЛА" САРМАНОВСКОГО МУНИЦИПАЛЬНОГО РАЙОНА РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН
Дата: 2023.10.25 11:58:18 +03'00'

Филиал муниципального бюджетного общеобразовательного учреждения
«Большенуркеевская средняя общеобразовательная школа»
Сармановского муниципального района Республики Татарстан-
«Карашай-Сакловская основная общеобразовательная школа»

«Рассмотрено»
Руководитель ШМО
_________ Ашряфзанова Г.А./
Протокол №1 от
«21» августа 2023 г.

«Согласовано»
Заместитель директора по УР
___________/ Хайруллина Л.Н./
Протокол №1 от
«22» августа 2023 г.

«Утверждаю»
Директор МБОУ
Большенуркеевская СОШ
_______/ Шайхеразиева Л.Н./
Приказ №75 от
«23 » августа 2023 г.

Рабочая программа учебного курса по предмету «Родная (татарская) литература» для 8 класса

Принято на заседании
педсовета
протокол № _2__
«23» августа 2023 г.

Составитель: учитель первой
квалификационной категории
Суфиянова Ильвира
Инберовна

2023-2024 учебный год

Пояснительная записка

Рабочая программа разработана для 8 класса в соответствии с нормативно-правовыми и инструктивно-методическими документами:

- Федеральный закон № 273-ФЗ «Об образовании в Российской Федерации» от 29 декабря 2012 года;
- Федеральный государственный образовательный стандарт основного общего образования и науки Российской Федерации (утвержден приказом МОиН РФ от 17 декабря 2010 № 1897);
- Примерная программа по учебного предмета «Родная литература» для общеобразовательных организаций с обучением на татарском языке (1-11 классы). Составители: Д.Ф.Загидуллина, Н.М.Юсупова, Ф.Ф.Хасанова (протокол от 16 мая 2017 г. № 2/17)
- Основная образовательная программа основного общего образования МБОУ «Большенуркеевская СОШ» Сармановского района;
- Учебный план МБОУ «Большенуркеевская СОШ» Сармановского района на 2023-2024 учебный год, Программа воспитания МБОУ «Большенуркеевская СОШ» Сармановского муниципального района РТ на 2021-2025 гг.

Используемые учебники:

Литература (Татарская литература) 8 класс. В двух частях. Учебное пособие для общеобразовательных организаций с обучением на татарском языке. Ф.А.Ганиева, Ч.Р.Рамазанова , Казань. Татарское книжное издательство. 2015.

Учебный предмет «Родная (татарская) литература» для общеобразовательных организаций с обучением на татарском языке ориентирована на воспитание и развитие качеств личности, отвечающих требованиям информационного общества, задачам построения российского гражданского общества на основе принципов толерантности, диалога культур и уважения многонационального, поликультурного и поликонфессионального состава; предусматривает ознакомление учащихся на уровне основного общего образования с лучшими произведениями татарской литературы, с творчеством отдельных писателей, усвоение методов разбора и анализа литературных произведений; предусматривает обучение пониманию новизны в творчестве отдельных выдающихся литераторов, умению формировать объективные выводы и отношение, а также обеспечивает сохранение психического и физического здоровья детей.

Обучение татарской литературе на уровне основного общего образования включает в себя формирование необходимых для понимания и интеллектуального осмысления литературного произведения и творчества писателя теоретических и творческих навыков, а также знакомство учащихся с информацией о национальной культуре татарского народа. Пути реализации педагогическим работником воспитательного потенциала урока указаны в «Целях и задачах курса», «Метапредметных и личностных результатах освоения».

На обучение предмета в 8 классе предусмотрено 34 часа, 1 час в неделю.

На основании приказа №75 от 23.08.2023 г. о выполнении учебных программ, если уроки совпадают с праздниками, будут использованы часы выделенные на повторение или объединены планируемые уроки по данной теме

Планируемые результаты освоения основной образовательной программы

1. Личностные результаты освоения основной образовательной программы:

1. Российская гражданская идентичность (патриотизм, уважение к Отечеству, к прошлому и настоящему многонационального народа России, чувство ответственности и долга перед Родиной, идентификация себя в качестве гражданина России, субъективная значимость использования русского языка и языков народов России, осознание и ощущение личностной сопричастности судьбе российского народа).

Осознание этнической принадлежности, знание истории, языка, культуры своего народа, своего края, основ культурного наследия народов России и человечества (идентичность человека с российской многонациональной культурой, сопричастность истории народов и государств, находившихся на территории современной России); интериоризация гуманистических, демократических и традиционных ценностей многонационального российского общества. Осознанное, уважительное и доброжелательное отношение к истории, культуре, религии, традициям, языкам, ценностям народов России и народов мира.

2. Готовность и способность обучающихся к саморазвитию и самообразованию на основе мотивации к обучению и познанию; готовность и способность осознанному выбору и построению дальнейшей индивидуальной траектории образования на базе ориентировки в мире профессий и профессиональных предпочтений, с учетом устойчивых познавательных интересов.

3. Развитое моральное сознание и компетентность в решении моральных проблем на основе личностного выбора, формирование нравственных чувств и нравственного поведения, осознанного и ответственного отношения к собственным поступкам (способность к нравственному самосовершенствованию; веротерпимость, уважительное отношение к религиозным чувствам, взглядам людей или их отсутствию; знание основных норм морали, нравственных, духовных идеалов, хранимых в культурных традициях народов России, готовность на их основе к сознательному самоограничению в поступках, поведении, расточительном потребительстве; сформированность представлений об основах светской этики, культуры традиционных религий, их роли в развитии культуры и истории России и человечества, в становлении гражданского общества и российской государственности; понимание значения нравственности, веры и религии в жизни человека, семьи и общества). Сформированность ответственного отношения к учению; уважительного отношения к труду, наличие опыта участия в социально значимом труде. Осознание значения семьи в жизни человека и общества, принятие ценности семейной жизни, уважительное и заботливое отношение к членам своей семьи.

4. Сформированность целостного мировоззрения, соответствующего современному уровню развития науки и общественной практики, учитывающего социальное, культурное, языковое, духовное многообразие современного мира.

5. Осознанное, уважительное и доброжелательное отношение к другому человеку, его мнению, мировоззрению, культуре, языку, вере, гражданской позиции. Готовность и способность вести диалог с другими людьми и достигать в нем взаимопонимания (идентификация себя как полноправного субъекта общения, готовность к конструированию образа партнера по диалогу, готовность к конструированию образа допустимых способов диалога, готовность к конструированию процесса диалога как конвенционирования интересов, процедур, готовность и способность к ведению переговоров). 6. Освоенность социальных норм, правил поведения, ролей и форм социальной жизни в группах и сообществах. Участие в школьном самоуправлении и общественной жизни в пределах возрастных компетенций с учетом региональных, этнокультурных, социальных и экономических особенностей (формирование готовности к участию в процессе упорядочения социальных связей и отношений, в которые включены и которые формируют сами учащиеся; включенность в непосредственное гражданское участие, готовность участвовать в жизнедеятельности подросткового общественного объединения, продуктивно взаимодействующего с социальной средой и социальными институтами; идентификация себя в качестве субъекта социальных преобразований, освоение компетентностей в сфере организаторской деятельности; интериоризация ценностей созидательного отношения к окружающей действительности, ценностей социального творчества, ценности продуктивной организации совместной деятельности, самореализации в группе и организации, ценности «другого» как равноправного партнера, формирование компетенций анализа, проектирования, организации деятельности, рефлексии изменений, способов взаимовыгодного сотрудничества, способов реализации собственного лидерского потенциала).

7. Сформированность ценности здорового и безопасного образа жизни; интериоризация правил индивидуального и коллективного

безопасного поведения в чрезвычайных ситуациях, угрожающих жизни и здоровью людей, правил поведения на транспорте и на дорогах.

8. Развитость эстетического сознания через освоение художественного наследия народов России и мира, творческой деятельности эстетического характера (способность понимать художественные произведения, отражающие разные этнокультурные традиции; сформированность основ художественной культуры обучающихся как части их общей духовной культуры, как особого способа познания жизни и средства организации общения; эстетическое, эмоционально-ценностное видение окружающего мира; способность к эмоционально-ценностному освоению мира, самовыражению и ориентации в художественном и нравственном пространстве культуры; уважение к истории культуры своего Отечества, выраженной в том числе в понимании красоты человека; потребность в общении с художественными произведениями, сформированность активного отношения к традициям художественной культуры как смысловой, эстетической и личностно-значимой ценности).

9. Сформированность основ экологической культуры, соответствующей современному уровню экологического мышления, наличие опыта экологически ориентированной рефлексивно-оценочной и практической деятельности в жизненных ситуациях (готовность к исследованию природы, к занятиям сельскохозяйственным трудом, к художественно-эстетическому отражению природы, к занятиям туризмом, в том числе экотуризмом, к осуществлению природоохранной деятельности).

2.Метапредметные результаты освоения основной образовательной программы:

Метапредметные результаты включают освоенные обучающимися межпредметные понятия и универсальные учебные действия (регулятивные, познавательные, коммуникативные).

Межпредметные понятия

Условием формирования межпредметных понятий, таких, как система, факт, закономерность, феномен, анализ, синтез является овладение обучающимися основами читательской компетенции, приобретение навыков работы с информацией, участие в проектной деятельности. В основной школе на всех предметах будет продолжена работа по формированию и развитию основ читательской компетенции. Обучающиеся овладеют чтением как средством осуществления своих дальнейших планов: продолжения образования и самообразования, осознанного планирования своего актуального и перспективного круга чтения, в том числе досугового, подготовки к трудовой и социальной деятельности. У выпускников будет сформирована потребность в систематическом чтении как средстве познания мира и себя в этом мире, гармонизации отношений человека и общества, создании образа «потребного будущего».

При изучении учебных предметов обучающиеся усовершенствуют приобретенные на первом уровне навыки работы с информацией и пополнят их. Они смогут работать с текстами, преобразовывать и интерпретировать содержащуюся в них информацию, в том числе:

- систематизировать, сопоставлять, анализировать, обобщать и интерпретировать информацию, содержащуюся в готовых информационных объектах;
- выделять главную и избыточную информацию, выполнять смысловое свертывание выделенных фактов, мыслей; представлять информацию в сжатой словесной форме (в виде плана или тезисов) и в наглядно-символической форме (в виде таблиц, графических схем и диаграмм, карт понятий — концептуальных диаграмм, опорных конспектов);
- заполнять и дополнять таблицы, схемы, диаграммы, тексты.

В ходе изучения всех учебных предметов обучающиеся приобретут опыт проектной деятельности как особой формы учебной работы, способствующей воспитанию самостоятельности, инициативности, ответственности, повышению мотивации и эффективности учебной деятельности; в ходе реализации исходного замысла на практическом уровне овладеют умением выбирать адекватные стоящей задаче средства, принимать решения, в том числе и в ситуациях неопределенности. Они получат возможность развить способность к разработке нескольких вариантов решений, к поиску нестандартных решений, поиску и осуществлению наиболее приемлемого решения.

Перечень ключевых межпредметных понятий определяется в ходе разработки основной образовательной программы основного общего образования образовательной организации в зависимости от материально-технического оснащения, кадрового потенциала, используемых методов работы и образовательных технологий.

В соответствии ФГОС ООО выделяются три группы универсальных учебных действий: регулятивные, познавательные, коммуникативные.

Регулятивные УУД

1. Умение самостоятельно определять цели обучения, ставить и формулировать новые задачи в учебе и познавательной деятельности, развивать мотивы и интересы своей познавательной деятельности. Обучающийся сможет:

- анализировать существующие и планировать будущие образовательные результаты;
- идентифицировать собственные проблемы и определять главную проблему;
- выдвигать версии решения проблемы, формулировать гипотезы, предвосхищать конечный результат;
- ставить цель деятельности на основе определенной проблемы и существующих возможностей;
- формулировать учебные задачи как шаги достижения поставленной цели деятельности;
- обосновывать целевые ориентиры и приоритеты ссылками на ценности, указывая и обосновывая логическую последовательность шагов.

1. Умение самостоятельно планировать пути достижения целей, в том числе альтернативные, осознанно выбирать наиболее эффективные способы решения учебных и познавательных задач. Обучающийся сможет:

- определять необходимые действие(я) в соответствии с учебной и познавательной задачей и составлять алгоритм их выполнения;
- обосновывать и осуществлять выбор наиболее эффективных способов решения учебных и познавательных задач;
- определять/находить, в том числе из предложенных вариантов, условия для выполнения учебной и познавательной задачи;
- выстраивать жизненные планы на краткосрочное будущее (заявлять целевые ориентиры, ставить адекватные им задачи и предлагать действия, указывая и обосновывая логическую последовательность шагов);
- выбирать из предложенных вариантов и самостоятельно искать средства/ресурсы для решения задачи/достижения цели;
- составлять план решения проблемы (выполнения проекта, проведения исследования);
- определять потенциальные затруднения при решении учебной и познавательной задачи и находить средства для их устранения;
- описывать свой опыт, оформляя его для передачи другим людям в виде технологии решения практических задач определенного класса;
- планировать и корректировать свою индивидуальную образовательную траекторию.

2. Умение соотносить свои действия с планируемыми результатами, осуществлять контроль своей деятельности в процессе достижения результата, определять способы действий в рамках предложенных условий и требований, корректировать свои действия в соответствии с изменяющейся ситуацией. Обучающийся сможет:

- определять совместно с педагогом и сверстниками критерии планируемых результатов и критерии оценки своей учебной деятельности;
- систематизировать (в том числе выбирать приоритетные) критерии планируемых результатов и оценки своей деятельности;
- отбирать инструменты для оценивания своей деятельности, осуществлять самоконтроль своей деятельности в рамках предложенных условий и требований;
- оценивать свою деятельность, аргументируя причины достижения или отсутствия планируемого результата;
- находить достаточные средства для выполнения учебных действий в изменяющейся ситуации и/или при отсутствии планируемого результата;

• работая по своему плану, вносить коррективы в текущую деятельность на основе анализа изменений ситуации для получения запланированных характеристик продукта/результата;

• устанавливать связь между полученными характеристиками продукта и характеристиками процесса деятельности и по завершении деятельности предлагать изменение характеристик процесса для получения улучшенных характеристик продукта;

• сверять свои действия с целью и, при необходимости, исправлять ошибки самостоятельно.

3. Умение оценивать правильность выполнения учебной задачи, собственные возможности ее решения. Обучающийся сможет:

• определять критерии правильности (корректности) выполнения учебной задачи;

• анализировать и обосновывать применение соответствующего инструментария для выполнения учебной задачи;

• свободно пользоваться выработанными критериями оценки и самооценки, исходя из цели и имеющихся средств, различая результат и способы действий;

• оценивать продукт своей деятельности по заданным и/или самостоятельно определенным критериям в соответствии с целью деятельности;

• обосновывать достижимость цели выбранным способом на основе оценки своих внутренних ресурсов и доступных внешних ресурсов;

• фиксировать и анализировать динамику собственных образовательных результатов.

4. Владение основами самоконтроля, самооценки, принятия решений и осуществления осознанного выбора в учебной и познавательной. Обучающийся сможет:

• наблюдать и анализировать собственную учебную и познавательную деятельность и деятельность других обучающихся в процессе взаимопроверки;

• соотносить реальные и планируемые результаты индивидуальной образовательной деятельности и делать выводы;

• принимать решение в учебной ситуации и нести за него ответственность;

• самостоятельно определять причины своего успеха или неуспеха и находить способы выхода из ситуации неуспеха;

• ретроспективно определять, какие действия по решению учебной задачи или параметры этих действий привели к получению имеющегося продукта учебной деятельности;

• демонстрировать приемы регуляции психофизиологических/ эмоциональных состояний для достижения эффекта успокоения (устранения эмоциональной напряженности), эффекта восстановления (ослабления проявлений утомления), эффекта активизации (повышения психофизиологической реактивности).

Познавательные УУД

5. Умение определять понятия, создавать обобщения, устанавливать аналогии, классифицировать, самостоятельно выбирать основания и критерии для классификации, устанавливать причинно-следственные связи, строить логическое рассуждение, умозаключение (индуктивное, дедуктивное, по аналогии) и делать выводы. Обучающийся сможет:

• подбирать слова, соподчиненные ключевому слову, определяющие его признаки и свойства;

• выстраивать логическую цепочку, состоящую из ключевого слова и соподчиненных ему слов;

• выделять общий признак двух или нескольких предметов или явлений и объяснять их сходство;

• объединять предметы и явления в группы по определенным признакам, сравнивать, классифицировать и обобщать факты и явления;

• выделять явление из общего ряда других явлений;

- определять обстоятельства, которые предшествовали возникновению связи между явлениями, из этих обстоятельств выделять определяющие, способные быть причиной данного явления, выявлять причины и следствия явлений;
- строить рассуждение от общих закономерностей к частным явлениям и от частных явлений к общим закономерностям;
- строить рассуждение на основе сравнения предметов и явлений, выделяя при этом общие признаки;
- излагать полученную информацию, интерпретируя ее в контексте решаемой задачи;
- самостоятельно указывать на информацию, нуждающуюся в проверке, предлагать и применять способ проверки достоверности информации;
- вербализовать эмоциональное впечатление, оказанное на него источником;
- объяснять явления, процессы, связи и отношения, выявляемые в ходе познавательной и исследовательской деятельности (приводить объяснение с изменением формы представления; объяснять, детализируя или обобщая; объяснять с заданной точки зрения);
- выявлять и называть причины события, явления, в том числе возможные /наиболее вероятные причины, возможные последствия заданной причины, самостоятельно осуществляя причинно-следственный анализ;
- делать вывод на основе критического анализа разных точек зрения, подтверждать вывод собственной аргументацией или самостоятельно полученными данными.

6. Умение создавать, применять и преобразовывать знаки и символы, модели и схемы для решения учебных и познавательных задач. Обучающийся сможет:

- обозначать символом и знаком предмет и/или явление;
- определять логические связи между предметами и/или явлениями, обозначать данные логические связи с помощью знаков в схеме;
- создавать абстрактный или реальный образ предмета и/или явления;
- строить модель/схему на основе условий задачи и/или способа ее решения;
- создавать вербальные, вещественные и информационные модели с выделением существенных характеристик объекта для определения способа решения задачи в соответствии с ситуацией;
- преобразовывать модели с целью выявления общих законов, определяющих данную предметную область;
- переводить сложную по составу (многоаспектную) информацию из графического или формализованного (символьного) представления в текстовое, и наоборот;
- строить схему, алгоритм действия, исправлять или восстанавливать неизвестный ранее алгоритм на основе имеющегося знания об объекте, к которому применяется алгоритм;
- строить доказательство: прямое, косвенное, от противного;
- анализировать/рефлексировать опыт разработки и реализации учебного проекта, исследования (теоретического, эмпирического) на основе предложенной проблемной ситуации, поставленной цели и/или заданных критериев оценки продукта/результата.

7. Смысловое чтение. Обучающийся сможет:

- находить в тексте требуемую информацию (в соответствии с целями своей деятельности);
- ориентироваться в содержании текста, понимать целостный смысл текста, структурировать текст;
- устанавливать взаимосвязь описанных в тексте событий, явлений, процессов;
- резюмировать главную идею текста;
- преобразовывать текст, «переводя» его в другую модальность, интерпретировать текст (художественный и нехудожественный -

учебный, научно-популярный, информационный, текст non-fiction);
- критически оценивать содержание и форму текста.

8. Формирование и развитие экологического мышления, умение применять его в познавательной, коммуникативной, социальной практике и профессиональной ориентации. Обучающийся сможет:
- определять свое отношение к природной среде;
- анализировать влияние экологических факторов на среду обитания живых организмов;
- проводить причинный и вероятностный анализ экологических ситуаций;
- прогнозировать изменения ситуации при смене действия одного фактора на действие другого фактора;
- распространять экологические знания и участвовать в практических делах по защите окружающей среды;
- выражать свое отношение к природе через рисунки, сочинения, модели, проектные работы.

9. Развитие мотивации к овладению культурой активного использования словарей и других поисковых систем. Обучающийся сможет:
- определять необходимые ключевые поисковые слова и запросы;
- осуществлять взаимодействие с электронными поисковыми системами, словарями;
- формировать множественную выборку из поисковых источников для объективизации результатов поиска;
- соотносить полученные результаты поиска со своей деятельностью.

Коммуникативные УУД

10. Умение организовывать учебное сотрудничество и совместную деятельность с учителем и сверстниками; работать индивидуально и в группе: находить общее решение и разрешать конфликты на основе согласования позиций и учета интересов; формулировать, аргументировать и отстаивать свое мнение. Обучающийся сможет:

- определять возможные роли в совместной деятельности;
- играть определенную роль в совместной деятельности;
- принимать позицию собеседника, понимая позицию другого, различать в его речи: мнение (точку зрения), доказательство (аргументы), факты; гипотезы, аксиомы, теории;
- определять свои действия и действия партнера, которые способствовали или препятствовали продуктивной коммуникации;
- строить позитивные отношения в процессе учебной и познавательной деятельности;
- корректно и аргументированно отстаивать свою точку зрения, в дискуссии уметь выдвигать контраргументы, перефразировать свою мысль (владение механизмом эквивалентных замен);
- критически относиться к собственному мнению, с достоинством признавать ошибочность своего мнения (если оно таково) и корректировать его;
- предлагать альтернативное решение в конфликтной ситуации;
- выделять общую точку зрения в дискуссии;
- договариваться о правилах и вопросах для обсуждения в соответствии с поставленной перед группой задачей;
- организовывать учебное взаимодействие в группе (определять общие цели, распределять роли, договариваться друг с другом и т. д.);
- устранять в рамках диалога разрывы в коммуникации, обусловленные непониманием/неприятием со стороны собеседника задачи, формы или содержания диалога.

11. Умение осознанно использовать речевые средства в соответствии с задачей коммуникации для выражения своих чувств, мыслей и

потребностей для планирования и регуляции своей деятельности; владение устной и письменной речью, монологической контекстной речью. Обучающийся сможет:

- определять задачу коммуникации и в соответствии с ней отбирать речевые средства;
- отбирать и использовать речевые средства в процессе коммуникации с другими людьми (диалог в паре, в малой группе и т. д.);
- представлять в устной или письменной форме развернутый план собственной деятельности;
- соблюдать нормы публичной речи, регламент в монологе и дискуссии в соответствии с коммуникативной задачей;
- высказывать и обосновывать мнение (суждение) и запрашивать мнение партнера в рамках диалога;
- принимать решение в ходе диалога и согласовывать его с собеседником;
- создавать письменные «клишированные» и оригинальные тексты с использованием необходимых речевых средств;
- использовать вербальные средства (средства логической связи) для выделения смысловых блоков своего выступления;
- использовать невербальные средства или наглядные материалы, подготовленные/отобранные под руководством учителя;
- делать оценочный вывод о достижении цели коммуникации непосредственно после завершения коммуникативного контакта и обосновывать его.

12. Формирование и развитие компетентности в области использования информационно-коммуникационных технологий (далее - ИКТ). Обучающийся сможет:

- целенаправленно искать и использовать информационные ресурсы, необходимые для решения учебных и практических задач с помощью средств ИКТ;
- выбирать, строить и использовать адекватную информационную модель для передачи своих мыслей средствами естественных и формальных языков в соответствии с условиями коммуникации;
- выделять информационный аспект задачи, оперировать данными, использовать модель решения задачи;
- использовать компьютерные технологии (включая выбор адекватных задаче инструментальных программно-аппаратных средств и сервисов) для решения информационных и коммуникационных учебных задач, в том числе: вычисление, написание писем, сочинений, докладов, рефератов, создание презентаций и др.;
- использовать информацию с учетом этических и правовых норм;
- создавать информационные ресурсы разного типа и для разных аудиторий, соблюдать информационную гигиену и правила информационной безопасности.

ПЛАНИРУЕМЫЕ РЕЗУЛЬТАТЫ ОСВОЕНИЯ ПРОГРАММЫ

Результатом освоения программы по татарской литературе в основной общеобразовательной школе являются формирование у учащихся навыков восприятия, оценки художественного произведения, собственной нравственной позиции, воспитание эстетического вкуса, развитие творческого мышления, которые в целом станут средством для формирования мировоззрения и оценки окружающей действительности.

Общими (метапредметными) результатами обучения татарской литературе в средней школе являются следующие:

- освоение учащимися навыков осознанного чтения литературного произведения, самостоятельного усвоения, воспитание интереса и любви к литературе;

- формирование восприятия и представления о литературе как о духовном наследии народа, впитавшем в себя образ жизни и нравственные ценности нации;

- развитие письменной и устной речи, умения понимать проблему, выдвигать гипотезу, структурировать материал, подбирать аргументы для подтверждения собственной позиции, при необходимости – умение ее корректировать, формулировать выводы, обобщать материал, умение выражать собственные чувства словами и одновременно с этим формирование у учащихся навыков коллективной работы;

- формирование умения самостоятельно оценивать свою деятельность и окружающую жизнь, самостоятельно принимать решения и добиваться их исполнения;

- формирование умения работать с разными источниками информации, находить ее, использовать в самостоятельной деятельности, структурировать ее, сравнивать, анализировать и оценивать;

Предметные результаты обучения татарской литературе в средней школе заключаются в следующем:

В познавательной сфере:

- умение осознанного чтения и восприятия литературных произведений разных родов и жанров, умение пересказать содержание (в отдельных случаях вопроизвести текст наизусть), умение приводить при необходимости цитаты из текста;

- умение определять тему, проблему, идею прочитанного литературного произведения, характеризовать его героев и изображенного мира, определять принадлежность произведения к одному из литературных родов и жанров;

- знание основных фактов жизненного и творческого пути писателей-классиков;

- освоение навыков составления тезисов и плана прочитанного, выделяя смысловые части текста, характеризовать героев, определять в произведении сюжет, особенности композиции и изобразительно-выразительные средства языка, понимание их роли;

-умение участвовать в диалоге по прочитанным произведениям, аргументированно отстаивать свою точку зрения и учитывать чужое мнение; умение применять основные термины литературоведения.

В ценностно-ориентационной сфере:

-приобщение к духовно-нравственным ценностям национальной литературы;

- сформирование собственного отношения к литературным произведениям и их оценка;

- умение интерпретировать изученные литературные произведения;

- усвоение навыка определения авторской позиции и формирования собственного отношения к ней;

В эстетической сфере:

- формирование общего представления об образной природе литературного произведения и умения чувствовать его эстетическую ценность;

- формирование у учащихся способности понимать и оценивать литературный текст в его эстетической завершенности, понимать важную роль литературных и изобразительно-выразительных языковых средств, особенностей образного мира;

- умение сравнивать и оценивать произведения татарской и русской литературы, умение определять сходства и различия героев и нравственных идеалов.

Современные учащиеся подросткового возраста значительно отличаются от предыдущих поколений. Они растут и воспитываются в окружении различных источников информации, таких как телевидение, радио, Интернет и др., получая большой объем информации. Нередко эта информация оказывает негативное влияние на душевный мир детей. Поэтому в качестве **личностных результатов** особую значимость приобретает следующее:

-активизация чувства ответственности у учащихся;

- формирование положительного отношения к учебной деятельности и к труду;

- развитие самосознания ребенка, воспитание любви к нации, к Родине, воспитание чувств гордости и гражданского сознания;

- объяснение нравственных норм и правил общественной жизни;

- формирование навыка использования для решения познавательных и коммуникативных задач различных источников информации (словари, энциклопедии, Интернет-ресурсы и др.).

Межпредметными результатами обучения татарской литературе в средней школе являются следующие:

-формирование у учащихся навыков самостоятельного познания и усвоения литературных произведений при помощи других видов искусства, формирования постоянного интереса к литературе и искусству;

- воспитание уважения в отношении татарского языка, к его красоте и богатству;

- сохранение межкультурных связей, формирование у учащихся представления о литературе и культуре других народов, воспитание уважения к литературе других народов, воспитание толерантности.

Обучающийся научится в 8 классе

Устное народное творчество

- осознанно воспринимать и понимать фольклорный текст;
- различать фольклорные и литературные произведения, обращаться к пословицам, поговоркам, фольклорным образам, традиционным фольклорным приемам в различных ситуациях речевого общения, сопоставлять фольклорную сказку и ее интерпретацию средствами других искусств (иллюстрация, мультипликация, художественный фильм);
- выделять нравственную проблематику фольклорных текстов как основу для развития представлений о нравственном идеале своего народа, формирования представлений о татарском национальном характере;
- учитывая жанрово-родовые признаки произведений устного народного творчества, выбирать фольклорные произведения для самостоятельного чтения;
- целенаправленно использовать малые фольклорные жанры в своих устных и письменных высказываниях;
- определять с помощью пословицы жизненную/вымышленную ситуацию;
- выразительно читать произведения устного народного творчества, соблюдая соответствующий интонационный рисунок устного рассказывания;
- осознанно воспринимать художественное произведение в единстве формы и содержания;
- адекватно понимать художественный текст и давать его смысловой анализ;
- интерпретировать прочитанное, устанавливать поле читательских ассоциаций, отбирать произведения для чтения;
- воспринимать художественный текст как произведение искусства, послание автора читателю, современнику и потомку;
- определять для себя актуальную и перспективную цели чтения художественной литературы;
- выбирать произведения для самостоятельного чтения;
- выявлять и интерпретировать авторскую позицию, определяя свое к ней отношение, и на этой основе формировать собственные ценностные ориентации;
- определять актуальность произведений для читателей разных поколений и вступать в диалог с другими читателями;
- анализировать и истолковывать произведения разной жанровой природы, аргументировано формулируя свое отношение к прочитанному;

- создавать собственный текст аналитического и интерпретирующего характера в различных форматах;
- сопоставлять произведение словесного искусства и его воплощение в других искусствах;
- работать с разными источниками информации и владеть основными способами ее обработки и презентации.

Обучающийся получит возможность научиться в 8 классе

- рассказывать о самостоятельно прочитанном произведении, обосновывая свой выбор.
- выбирать путь анализа произведения, адекватный жанрово-родовой природе художественного текста;
- дифференцировать элементы поэтики художественного текста, видеть их художественную и смысловую функцию;
- сопоставлять «чужие» тексты интерпретирующего характера, аргументировано оценивать их;
- оценивать интерпретацию художественного текста, созданную средствами других искусств;
- создавать собственную интерпретацию изученного текста средствами других искусств;
- сопоставлять произведения русской и мировой литературы самостоятельно (или под руководством учителя), определяя линии сопоставления, выбирая аспект для сопоставительного анализа;
- вести самостоятельную проектно-исследовательскую деятельность и оформлять ее результаты в разных форматах (работа исследовательского характера, реферат, проект).

Содержание
8 класс

Романтический стиль в татарской литературе. Ф. Борнаш «Таһир-Зөһрә» /«Тагир-Зухра». Жанр трагедии. Средневековый романтический сюжет, тема любви и предательства.

20-30 нчы еллар әдәбиятында мәхәббәт фәлсәфәсе һәм яңа тормыш өчен көрәш романтикасы

Х. Такташ. «Алсу». Жанр поэмы. Романтический герой.

Г.Кутуй «Тапшырылмаган хатлар» / «Неотосланные письма». Романтический сюжет. Вставки в духе социалистического реализма.

К. Тинчурин «Сүнгән йолдызлар» / «Угасшие звезды». Афористичность названия. Тема любви. **Развитие речи. Реферат.** “Татар әдәбиятында романтик стиль”

Патриотизм в татарской литературе. Ф. Карим «Сибәли дә сибәли» / «Моросит и моросит». «Ант», «Ватаным өчен», «Теләк», «Сөйләр сүзләр бик күп алар», «Бездә яздыр», Патриотизм в поэзии периода Великой Отечественной войны. Анализ стихотворения. Картины природы, их роль в создании образа главного героя, усиления психологизма.

Ф.Карим. Поэма “Кыңгыраулы яшел гармун»/”Звонкая зеленая гармонь”.

Литература 60-80х годов. Г.Баширов. Автобиографическая повесть «Туган ягым – яшел бишек»

Аяз Гилязов. Повесть “Язгы кәрваннар”.

Миргазиян Юныс “Биектә калу” (“Шәмдәлләрдә генә утлар яна”) повесте

Р. Файзуллин. «Җаныңның ваклыгын сылтама заманга...» / «Мелочность твоей души…», “Якты моң”, “И кардәшем”, “Бер хаҗәтсез кайчак...”, “Бишбармак”, “Гөмбәзләре – кояшмыни!..”, “Үлем белән үлемсезлек”.

ДТУ. Татар әдәбиятында шагыйрәләр иҗаты: Л.Шагыйрьҗан, Э.Мөэминова, Н.Сафина, Р.Вәлиева, Б.Рәхимова, Э.Шәрифуллина, А.Минһаҗева.

Философичность татарской литературы. Т. Миннуллин «Әлдермештән Әлмәндәр» / «Альмандар из Альдермыша».Образ сильного

человека в литературе. Мотив победы над смертью. Преобразование мира как жизненная потребность человека.

Ф. Яруллин «Җилкәннәр җилдә сынала» / «Упругие паруса». Противоборство с судьбой и с собственной немощью.

М. Аглямов«Каеннар булсаң иде» / «Как березы», «Учак урыннары» / «Места костров». Сила – в преданности идеалам. Проблема “исторической памяти”. Многообразие жанровых форм, стилевых черт в творчестве М. Аглямова.

Теория литературы. Литературное творчество. Художественные средства и стиль. Содержание: событие, подтекст, контекст. Роман. Сюжет. Психологизм. Сильная позиция. Параллелизм. Нэсер. Трагедия. Лиро-эписечкие жанры: поэма. Персонаж, характер, тип. Пейзаж, портрет. Тема, проблема, идея, пафос. Особенности стихотворной формы словесного выражения. Лирические жанры: интимная лирика, философская лирика. Лирический герой, лирическое «я». Авторский стиль: юмористический, трагический, экзистенциальный, публицистический и др. Мифологический образ, фантастический образ, архетип. Повествование. Лирические отступления. Образ автора, авторская позиция.

Повторение и обобщение изученного в 8 классе

Внеклассное чтение

1. М. Маликова “Чәчкә балы”/”Цветочный мед”.
2. Ф. Байрамова “Кыңгырау”/ “Колокольчик”.
3. Татар әдәбиятында шагыйрәләр иҗаты: Л.Шагыйрьҗан, Э.Мөэминова, Н.Сафина, Р.Вәлиева, Б.Рәхимова, Э.Шәрифуллина, А.Минһаҗева, ***Ш.Җиһангирова, Л.Садриева.*** Шагыйрәләр иҗатын өйрәнеп, проектлар яклау дәресе.
4. Хәзерге татар әдәбиятында яшьләр иҗаты. Проектлар яклау дәресе.

ТЕМАТИЧЕСКОЕ ПЛАНИРОВАНИЕ

8 класс (1 ч. в неделю, всего 34 ч.)

№	**Содержание учебного материала**	**Кол-во часов**
	Урта гасырлар әдәбияты. Казан ханлыгы чоры	
1	**Литература как вид искусства.** **Назидание в художественной литературе**. Общая характеристика татарской литературы периода Казанского ханства (Мухаммед Амин, Кулшариф, Умми Камал). Гуманистическая дидактика творчества поэта **Мухаммедьяра** («Нәсыйхәт» / «Назидание»).	1
	XIX гасыр әдәбияты. Мәгърифәтчелек әдәбияты	
2	Концепция образованного, просвещенного человека, особенности его изображения (**Муса Акъегет** «Хисаметдин менла»). Просвещенность, честность, ум, патриотизм и благородство. Авторская характеристика героя. Нравственный выбор героя. Воплощение в образе Хисаметдина идеальных качеств народа.	1
	XX гасыр башы әдәбиятында дини-суфичыл әсәрләр	
3	Литература вначале XX века. **М.Гафури** «Нәсыйхәт» / «Назидание». Добро и зло в стихотворении поэта начала XX века. Традиции и новаторство	1
4	Г. Габдулла Тукай (1886-1913) - выдающийся татарский поэт, лирик и сатирик, публицист и литературный критик.	1

	Утверждение идеалов национального возрождения. ««Дустларга бер сүз», «Мәхәббәт», «Бер татар шагыйренең сүзләре» шигырьләре.Диалогичность стихотворения. Обращение к нации, констатация любви к своему народу. Лирика, гражданская лирика. Тема для обсуждения: Тема судьбы нации в творчестве Г. Тукая. Г.Тукай.	
Психологизм в литературе.		
5	**Психологизм в литературе. Ш. Камал** «Буранда» / «В метель». Эмоциональная насыщенность текста: средства и приемы. Композиция. Ш.Камалның «Буранда» хикәясе. Әдәбиятта психологизм.	1
6	Ф. Амирхан «Бер хәрабәдә» / «На развалинах…».Жанр нэсер.Образ повествователя, его переживания. Символы, повторы, музыкальное оформление текста. Имена героев.Ф.Әмирханның «Бер хәрабәдә» хикәясе.	1
Романтический стиль в татарской литературе.		
7-8	Ф. Борнаш «Таһир-Зөһрә» /«Тагир-Зухра». Жанр трагедии. Средневековый романтический сюжет, тема любви и предательства.	2
9	Х. Такташ. «Алсу». Жанр поэмы. Романтический герой.	1
10-11	Г.Кутуй «Тапшырылмаган хатлар» / «Неотосланные письма». Романтический сюжет. Вставки в духе социалистического реализма.	2
12-14	К. Тинчурин «Сүнгән йолдызлар» / «Угасшие звезды». Афористичность названия. Тема любви.	3
Литература периода Великой Отечественной войны.		
15	Патриотизм в татарской литературе. Ф. Карим «Сибәли дә сибәли» / «Моросит и моросит». «Ант», «Ватаным өчен», «Теләк», «Сөйләр сүзләр бик күп алар», «Бездә яздыр», Патриотизм в поэзии периода Великой Отечественной войны. Анализ стихотворения. Картины природы, их роль в создании образа главного героя, усиления психологизма.	1
Литературв 60-80-х годов		
16-18	Г.Баширов. Автобиографическая повесть «Родина моя- **зелёная колыбель**»	3
19	Внеклассное чтение. М. Мәликова “Чәчкә балы”/”Цветочный мед”	1
20-22	Аяз Гилязов. Повесть “Язгы кәрваннар”/ “Весенние караваны”	3
23-25	Миргазиян Юныс. Повесть “Биектә калу”/ “Остаться на высоте”.	3
26	Р. Файзуллин. «Җаныңның ваклыгын сылтама заманга...» / «Мелочность твоей души…», “Якты моң”, “И кардәшем”, “Бер хаҗәтсез кайчак...”, “Бишбармак”, “Гөмбәзләре – кояшмыни!..”, “Үлем белән үлемсезлек”. Внеклассноечтение. ДТУ. Татар әдәбиятында шагыйрәләр иҗаты: Л.Шагыйрьҗан, Э.Мөэминова, Н.Сафина, Р.Вәлиева, Б.Рәхимова, Э.Шәрифуллина, А.Минһаҗева.	1

27-29	Философичность татарской литературы. Т. Миннуллин «Әлдермештән Әлмәндәр» / «Альмандар из Альдермыша». Образ сильного человека в литературе. Мотив победы над смертью. Преобразование мира как жизненная потребность человека. Внеклассноечтение. ДТУ. Фәүзия Бәйрәмова “Кыңгырау”	3
30-32	Ф. Яруллин «Җилкәннәр җилдә сынала» / «Упругие паруса». Противоборство с судьбой и с собственной немощью.	3
33	М. Аглямов«Каеннар булсаң иде» / «Как березы», «Учак урыннары» / «Места костров». Сила – в преданности идеалам. Проблема “исторической памяти”. Многообразие жанровых форм, стилевых черт в творчестве М. Аглямова. Внеклассноечтение. ДТУ. Хәзерге татар әдәбиятында яшьләр иҗаты.	1
34	Обзор средств массовой информации/ Вакытлы матбугатка күзәтү ясау.	1
Все		**34**

АҢЛАТМА ЯЗУЫ

Программа түбәндәге дәүләт документларына нигезләнеп язылды:

1. “Россия Федерациясендә мәгариф турында” Россия Федерациясенең федераль Законы (29.12.2012 №273-ФЗ)
2. Төп гомуми белем бирүнең Федераль дәүләт белем бирү стандарты (Россия Мәгариф һәм Фән министрлыгында 2010 нчы елның 17 нче декабрь боерыгы 1897 нче номер белән расланган, РФ Юстиция Министрлыгында 19644 нче регистрацион номеры белән 2011нче елның 1 нче февралендә теркәлгән).
3. Татарстан Республикасы Сарман муниципаль районы муниципаль бюджет гомуми белем бирү учреждениесе “Зур Нөркәй урта гомуми белем бирү мәктәбе»нең 2023—2024 нче уку елына укыту планы.
4. Татарстан Республикасы Сарман муниципаль районы муниципаль бюджет гомуми белем бирү учреждениесе “Зур Нөркәй урта гомуми белем бирү мәктәбе” нең төп белем бирү буенча төп укыту программасы
5. Татар телендә гомуми төп белем бирү мәктәпләре (V-IX сыйныфлар) өчен татар әдәбиятыннан авторлык (эш) программасы. – Казан, 2014

Татар әдәбиятын укытуның максаты һәм бурычлары

Урта сыйныфларда әдәбиятны укытуның **төп максаты** булып матур әдәбият әсәрләрен форма һәм эчтәлек берлегендә аңларга һәм анализларга өйрәтү, логик фикерләү сәләтен үстерү һәм камилләштерү, балаларның рухи дөньяларын баету тора. Бу процесс өч – гамәли, гомуми белем бирү, тәрбияви - яссылыкларны берләштереп алып барылырга тиеш. Әлеге максат түбәндәге **бурычларны** алга куя:

- укучының төп әдәби-тарихи мәгълүматларны һәм әдәби-теоретик төшенчәләрне белүенә ирешү һәм анализ барышында кулланырга күнектерү;
- укучыда матур әдәбият әсәрләрен мөстәкыйль уку ихтыяҗы булдыру;
- укучының телдән һәм язма сөйләмен үстерү;
- укучыда үз милләтенә, аның әдәбиятына, мәдәниятенә карата хөрмәт, дөньяга гуманлы караш, гражданлык тойгысы, патриотизм хисләре, үз милләтенең, шушы төбәктә яшәүче башка халыкларның мәдәни кыйммәтләренә хөрмәт хисләре тәрбияләү.

Өйрәнелгән әдәби әсәрләрне чорларның үсеш тәртибендә системалы итеп күзалларга ярдәм итү.

1. Әдәби әсәрнең төрен һәм жанрын билгеләргә өйрәтү.
2. Әдәби әсәрне өлешчә анализлау күнекмәләре булдыру.
3. Шигъри текстларны яисә чәчмә әсәрләрдән өзекләрне ятлату.
4. Укучының мөстәкыйль фикерләвен, гомумиләштереп нәтиҗәләр ясау сәләтен үстерү.

Әдәбият предметының укыту планында тоткан урыны

8 нче сыйныфта уку атнасы – 34 атна, әдәбият дәресләре атнага 1 сәгать укытыла, уку елына барлыгы – 34 сәгать.

Сөйләм үстерү дәресләрендә сочинение, образга характеристика, әдәби әсәргә бәя язарга өйрәтү күздә тотыла.

Һәр сыйныфта сочинениеләр саны түбәндәгечә тәкъдим ителә: 8 нче сыйныф – 5 сочинение

Дәреслек:

- Әдәбият 8 нче сыйныф татар телендә гомуми белем бирү оешмалары өчен уку әсбабы ике кисәктә, 2 кисәктә. Ф.Ә.Ганиева,Ч.Р. Рамазанова, Казан,Татарстан китап нәшрияты, 2015.

Искәрмә: *директорның 2023 елның 23 августта чыккан 75 нче санлы боерыгы нигезендә расланган бәйрәм һәм каникул көннәренә туры килгән дәресләрне 5.2. пункты буенча уткәрү гамәлгә кертелде.*

.

УКЫТУНЫҢ ПЛАНЛАШТЫРЫЛГАН НӘТИҖӘЛӘРЕ

Урта сыйныфларда татар әдәбиятын укытуның **гомуми (метапредмет) нәтиҗәләре** түбәндәгеләр:

- укучыда әдәби әсәрне аңлап укырлык, мөстәкыйль үзләштерерлек күнекмәләр булдыру, әдәбиятка мәхәббәт тәрбияләү;
- сүз сәнгатен халыкның яшәү рәвешен, рухи кыйммәтләрен саклап калган һәм беркетә килгән хәзинә буларак кабул итәргә өйрәтү;
- язу һәм сөйләм осталыгын үстерү, мәсьәләне аңлый, гипотеза куя, материалны төркемли, үз фикерен дәлилли, кирәк икән – үзгәртә-төгәлләштерә, нәтиҗәләр чыгара, материалны гомумиләштерә белергә, үз хисләреңне сүзләр ярдәмендә аңлата алырга һәм бер үк вакытта башкалар белән бергәләп эшләргә күнектерү;
- баланың үз эшчәнлеген һәм әйләнә-тирәдәге тормышны мөстәкыйль бәяли белүенә, мөстәкыйль карарлар кабул итә һәм аларны җиренә җиткереп үти алуына ирешү;
- төрле чыганаклар белән эшләргә, аларны табарга, мөстәкыйль рәвештә кулланырга, төркемләргә, чагыштырырга, анализларга һәм бәяләргә өйрәтү.

Уртасыйныфларда татар әдәбиятын укытуның **предмет нәтиҗәләре** түбәндәгеләр:

Танып-белү өлкәсендә:

- аерым төр һәм жанрга караган әсәрләрне аңлап укый һәм кабул итә, эчтәлеген кабатлап (аерым очракларда текстны яттан) сөйли, кирәк чакта тексттан өзекләр китерә алуга ирешү;
- укыган әдәби әсәрнең эчтәлеген, темасын, проблемасын, идеясен билгели, геройларын һәм әдәби дөньясын бәяли алуына, аның нинди төр һәм жанрга каравын аеруына ирешү;
- укучының классик әдипләрнең тормыш һәм иҗат юлларының төп фактларын белүе;
- әдәби текстның мәгънәви өлешләрен аерып чыгарып, укыган буенча тезислар һәм план төзү, геройларга характеристика бирү,сюжет, композиция үзенчәлекләрен, махсус сурәтләү чараларының ролен билгеләү күнекмәсе булдыру;

- укыган әсәр буенча фикер алышуда катнашырга, оппонентларның фикерен исәпкә алып, үз карашларын расларга һәм дәлилләргә, әдәбият белеме төшенчәләренә мөрәҗәгать итәргә өйрәтү.

бәяләү өлкәсендә:

- милли әдәбияттагы рухи-әхлакый кыйммәтләрне күңелдән уздырып кабул итәргә өйрәтү;
- әдәби әсәрләргә шәхси мөнәсәбәт һәм бәя булдыру;
- өйрәнелгән әсәрләрне шәрехли белүенә ирешү;
- автор позициясен ачыклый алу һәм аңа үз мөнәсәбәтеңне булдыру күнекмәсен формалаштыру.

эстетик яктан:

- әдәби әсәрнең образлы табигате хакында гомуми мәгълүматый күзаллау булдыру, аның эстетик кыйммәтен тою хисе тәрбияләү;
- баланың әдәби текстны эстетик бөтенлекле, шул ук вакытта әдәби һәм тел-сурәтләү алымнарының, образлылыкның үзенчәлекләрен һәм әһәмиятен аңлап бәяли белүенә ирешү;
- рус һәм татар телендәге әдәби әсәрләрне чагыштырып бәяләргә, геройларның, әхлакый идеалларның охшаш һәм аермалы якларын билгеләргә өйрәтү.

Шәхси нәтиҗәләр арасында түбәндәгеләре аерым әһәмияткә ия:

- укучының җаваплылык хисен активлаштыру;
- укуга һәм хезмәткә уңай мөнәсәбәт булдыру;
- баланың үзаңын үстерү, милләтне, ватанны яратырга өйрәтү, горурлык һәм гражданлык хисләре тәрбияләү;
- әхлак нормаларын, җәмгыятьтә яшәү кагыйдәләрен төшендерү;
- төрле чыганаклардан (сүзлекләр, энциклопедияләр, интернет-ресурслар һ.б.) танып-белү һәм коммуникатив ихтыяҗларны канәгатьләндерерлек мәгълүматлар табарга күнектерү.

8 сыйныф

Шәхескә кагылышлы нәтиҗәләр

Укучыда формалашачак:

- укучының җаваплылык хисен активлаштыру;
- укуга һәм хезмәткә уңай мөнәсәбәт булдыру;

Укучы формалашырга мөмкинлек алачак:

- *баланың үзаңын үстерү, милләтне, ватанны яратырга өйрәтү, горурлык һәм гражданлык хисләре тәрбияләү;*
- *әхлак нормаларын, җәмгыятьтә яшәү кагыйдәләрен төшендерү;*

төрле чыганаклардан (сүзлекләр, энциклопедияләр, интернет-ресурслар һ.б.) танып-белү һәм коммуникатив ихтыяҗларны канәгатьләндерерлек мәгълүматлар табарга күнектерү.

Метапредмет нәтиҗәләр

Танып-белү гамәлләре:

Укучы өйрәнә:

- укучыда әдәби әсәрне аңлап укырлык, мөстәкыйль үзләштерерлек күнекмәләр булдыру, әдәбиятка мәхәббәт тәрбияләү;
- сүз сәнгатен халыкның яшәү рәвешен, рухи кыйммәтләрен саклап калган һәм беркетә килгән хәзинә буларак кабул итәргә өйрәтү;

- язу һәм сөйләм осталыгын үстерү, мәсьәләне аңлый, гипотеза куя, материалны төркемли, үз фикерен дәлилли, кирәк икән – үзгәртә-төгәлләштерә, нәтиҗәләр чыгара, материалны гомумиләштерә белергә, үз хисләреңне сүзләр ярдәмендә аңлата алырга һәм бер үк вакытта башкалар белән бергәләп эшләргә күнектерү;
- баланың үз эшчәнлеген һәм әйләнә-тирәдәге тормышны мөстәкыйль бәяли белүенә, мөстәкыйль карарлар кабул итә һәм аларны җиренә җиткереп үти алуына ирешү.

Укучы өйрәнү мөмкинлеге алачак:

- *төрле чыганаклар белән эшләргә, аларны табарга, мөстәкыйль рәвештә кулланырга, төркемләргә, чагыштырырга, анализларга һәм бәяләргә өйрәтү.*

Коммуникатив гамәлләр:

Укучы өйрәнәчәк:

- аерым төр һәм жанрга караган әсәрләрне аңлап укый һәм кабул итә, эчтәлеген кабатлап (аерым очракларда текстны яттан) сөйли, кирәк чакта тексттан өзекләр китерә алуга ирешү;
- укыган әдәби әсәрнең эчтәлеген, темасын, проблемасын, идеясен билгели, геройларын һәм әдәби дөньясын бәяли алуына, аның нинди төр һәм жанрга каравын аеруына ирешү;
- укучының классик әдипләрнең тормыш һәм иҗат юлларының төп фактларын белүе;
- әдәби текстның мәгънәви өлешләрен аерып чыгарып, укыган буенча тезислар һәм план төзү, геройларга характеристика бирү, сюжет, композиция үзенчәлекләрен, махсус сурәтләү чараларының ролен билгеләү күнекмәсе булдыру;

Укучы өйрәнү мөмкинлеге алачак:

- *укыган әсәр буенча фикер алышуда катнашырга, оппонентларның фикерен исәпкә алып, үз карашларын расларга һәм дәлилләргә, әдәбият белеме төшенчәләренә мөрәҗәгать итәргә өйрәтү.*

Регулятив гамәлләр:

Укучы өйрәнәчәк:

- милли әдәбияттагы рухи-әхлакый кыйммәтләрне күңелдән уздырып кабул итәргә өйрәтү;
- әдәби әсәрләргә шәхси мөнәсәбәт һәм бәя булдыру;
- өйрәнелгән әсәрләрне шәрехли белүенә ирешү;
- автор позициясен ачыклый алу һәм аңа үз мөнәсәбәтеңне булдыру күнекмәсен формалаштыру;
- әдәби әсәрнең образлы табигате хакында гомуми мәгълүматый күзаллау булдыру, аның эстетик кыйммәтен тою хисе тәрбияләү.

Укучы өйрәнү мөмкинлеге алачак:

- *баланың әдәби текстны эстетик бөтенлекле, шул ук вакытта әдәби һәм тел-сурәтләү алымнарының, образлылыкның үзенчәлекләрен һәм әһәмиятен аңлап бәяли белүенә ирешү;*
- *рус һәм татар телендәге әдәби әсәрләрне чагыштырып бәяләргә, геройларның, әхлакый идеалларның охшаш һәм аермалы якларын билгеләргә өйрәтү;*
- *мәгълүматлар табарга күнектерү.*

Предмет буенча нәтиҗәләр

Кабатлау. Матур әдәбиятның лирик, эпик һәм драматик төрләре

Укучы өйрәнә:

- нәтиҗәләр чыгара, материалны гомумиләш-терә белү, үз хисләреңне сүзләр ярдәмендә аңлата алу һәм бер үк вакытта баш-калар белән бергәләп эшләү күнекмәләренә ия булу;
- узган сыйныфларда өйрәнгән әсәрләр мисалында лирик, эпик, драматик төрләрне кабатлау, гомумиләштерү.

Укучы өйрәнергә мөмкинлек ала:

- *милли әдәбияттагы рухи-әхлакый кыйммәтләрне күңел аша уздырып кабул итәргә өйрәнү;*
- *өйрәнелгән әсәрләрнең төрләрен белүгә ирешү;*
- *әдәби әсәр төрләренең охшаш һәм аермалы якларын билгеләү күнекмәсенә ия булу;*
- *төрле чыганаклардан мәгълүматлар таба белү.*

Матур әдәбиятта үгет-нәсыйхәт бирү. Казан ханлыгы чоры татар әдәбиятына гомуми характеристика

Укучы өйрәнә:

- «Нәсыйхәт» шигырендәге дини-суфичыл фикерләрне билгели алу, автор позициясен ачыклау һәм аңа үз мөнәсәбәтеңне булдыру күнекмәсенә ия булу;
- әдәби текстны тел-сурәтләү алымнарының, образлылыкның үзенчәлекләрен һәм әһәмиятен аңлап бәяли белү.

Укучы өйрәнергә мөмкинлек ала:

- *төрле чыганаклар белән эшли белү: аларны таба, мөстәкыйль рәвештә куллана, төркемли, чагыштыра, анализлый һәм бәяли алу;сүз сәнгатен халыкның яшәү рәвешен, рухи кыйммәтләрен саклап калган һәм беркетә килгән хәзинә буларак кабул итү.*

Белемле һәм гыйлемле кеше концепциясе, аны сүрәтләү үзенчәлекләре.

Укучы өйрәнә:

- укыган әдәби әсәрнең эчтәлеген, темасын, проблемасын, идеясен билгели, геройларын һәм әдәби дөньясын бәяли алу, аның нинди төр һәм жанрга ка-равын аеру;
- автор позициясен ачыклый алу һәм аңа үз мөнәсәбәтеңне булдыру күнекмәсенә ия булу;
- мәгърифәтчелек әдәбияты үрнәге буларак, стиль үзенчәлекләрен күрсәтә белү.

Укучы өйрәнергә мөмкинлек ала:

- *өйрәнелгән әсәрләрне шәрехли белүгә ирешү;*
- *геройларның, әхлакый идеалларның охшаш һәм аермалы якларын билгеләү күнекмәсенә ия булу;*
- *төрле чыганаклардан мәгълүматлар таба белү;*
- *милли әдәбияттагы рухи-әхлакый кыйммәтләрне күңел аша уздырып кабул итәргә өйрәнү.*

Мәҗит Гафуриның “Нәсыйхәт” шигыре.

Укучы өйрәнә:

- Мөхәммәдьяр һәм М.Гафури-ның “Нәсый-хәт” әсәрләрен чагыштыру аша, әдәбиятта традиция һәм яңалык турында нәтиҗә ясауга ирешү;
- Мөхәммәдьяр һәм М. Гафуриның “Нәсыйхәт” әсәрләрен һәм Г. Тукайның дини темага язылган шигырьләрен чагыштыру аша, әдәбиятта традиционлык турында нәтиҗә ясый белү.

Укучы өйрәнергә мөмкинлек ала:

- *нәтиҗәләр чыгара, материалны гомумиләштерә белү, үз хисләреңне сүзләр ярдәмендә аңлата алу һәм бер үк вакытта башкалар белән бергәләп эшләү күнекмәләренә ия булу;*
- *әхлак нормаларын, җәмгыятьтә яшәү кагыйдәләрен үзләштерү.*

Әдәбиятты психологизм.Шәриф Камал "Буранда".

Укучы өйрәнә:

- материалны төркемли, үз фикереңне дәлилли, нәтиҗәләр чыгара, өйрәнелгән әсәрләрне шәрехли белүгә ирешү; геройларның, әхлакый идеалларның охшаш һәм аермалы якларын билгеләү күнекмәсенә ия булу;
- материалны гомумиләштерә белү, әдәби алымнарны табып, шулар нигезендә фәлсәфи фикерне ачыклау күнекмәсенә ия булу;
- язу һәм сөйләм осталыгына ирешү.

Укучы өйрәнергә мөмкинлек ала:

- *әйләнә-тирәдәге тормышны мөстәкыйль бәяли белү;*
- *төрле чыганаклардан мәгълүматлар таба белү;*
- *әдәбиятны теләп, яратып укуга омтылу;*
- *әдәби текстны эстетик яктан бәяли белү;*
- *сүз сәнгатен халыкның яшәү рәвешен, рухи кыйммәтләрен саклап калган һәм беркетә килгән хәзинә буларак кабул итү.*

Фатих Әмирханның "Бер хәрабәдә" хикәясе

Укучы өйрәнә:

- хикәянең эчтәлеген, темасын, проблемасын, идеясен билгели, геройларын һәм әдәби дөньясын бәяли алу, автор позициясен ачыклый алу һәм аңа үз мөнәсәбәтеңне булдыру күнекмәсенә ия булу;
- әдәби текстны эстетик бөтенлекле, шул ук вакытта тел-сурәтләү алымнарының, әһәмиятен аңлап бәяли белү.

Укучы өйрәнергә мөмкинлек ала:

- *өйрәнелгән әсәрләрне мөстәкыйль шәрехли белүгә ирешү;*
- *әйләнә-тирәдәге тормышны мөстәкыйль бәяли белү;*
- *әхлак нормаларын, җәмгыятьтә яшәү кагыйдәләрен үзләштерү;*
- *үз фикереңне дәлилли, кирәксә- үзгәртә-төгәлли, нәтиҗәләр чыгара белү.*

Татар әдәбиятында романтик стиль. Фәтхи Бурнаш "Таһир-Зөһрә".

Укучы өйрәнә:

- әдәби әсәрне аңлап уку, мөстәкыйль үзләштерү күнекмәләренә ия булу;
- трагедиянең эчтәлеген, темасын, проблемасын, идеясен билгели, геройларын һәм әдәби дөньясын бәяли алу, әсәрнең кайсы төр һәм жанрга каравын аера белү;
- өйрәнелгән әсәрләрне шәрехли белү;
- материалны төркемли, гомумиләштерә белү.

Укучы өйрәнергә мөмкинлек ала:

- *мәсьәләне аңлый, гипотеза куя, үз хисләреңне сүзләр ярдәмендә аңлата алу;*
- *үз карашларыңны раслый һәм дәлилли, әдәбият белеме төшенчәләренә мөрәҗәгать итә белү;*
- *милли әдәбияттагы рухи-әхлакый кыйммәтләрне күңелдән уздырып кабул итү.*

Һади Такташның “Алсу”, Гадел Кутуй “Тапшырылмаган хатлар”, Кәрим Тинчурин“Сүнгән йолдызлар”

Укучы өйрәнә:

- укыган әдәби әсәрнең эчтәле-ген, темасын, проблемасын, идеясен билгели, геройларын һәм әдәби дөньясын бәяли алу, аның кайсы төр һәм жанрга каравын аеру;
- автор позициясен ачыклый алу һәм аңа үз мөнәсәбәтеңне булдыру күнекмәсенә ия булу;
- әдәби текстны тел-сурәтләү алымнарының үзенчәлекләрен, әһәмиятен аңлап бәяли белү;

Укучы өйрәнергә мөмкинлек ала:

- *сүз сәнгатен халыкның яшәү рәвешен, рухи кыйммәтләрен саклап калган һәм беркетә килгән хәзинә буларак кабул итү;*
- *әйләнә-тирәдәге тормышны мөстәкыйль бәяли белү;*
- *әхлак нормаларын үзләштерү, җәмгыятьтә яшәү кагыйдәләрен үтәү*

Татар әдәбиятында патриотлылык. Фатих Кәрим

Укучы өйрәнә:

- пафос белән, логик басымнарны шигырьдәге мәгънәләргә туры килерлек итеп куеп, тиешле урында паузалар ясап укуга ирешү;
- образларны күрсәтеп, алар арасындагы бәйләнешләрне аңлата алу;
- фикер һәм хис тәңгәллеген, сурәтләү чараларын анализлый белү.

Укучы өйрәнергә мөмкинлек ала:

- *Бөек Ватан сугышының максатларын, характерын һәм анда катнашкан халыкларның сугышка мөнәсәбәтен истә тотып, Бөек Җиңүнең кыйммәтен бәяли алу;*
- *Бөек Ватан сугышы чорында иҗат ителгән әдәбиятның үзенчәлекләрен күрсәтә белү.*

Фәнис Яруллин “Җилкәннәр җилдә сынала”, Равил Фәйзуллин “Җаныңның ваклыгын сылтама заманга...”, Татар әдәбиятында тормыш фәлсәфәсе. Туфан Миңнуллин, Мөдәррис Әгъләмовның “Каеннар булсаң иде”

Укучы өйрәнә :

- әсәрнең язылу вакытына игътибар итеп, сугыш чоры тудырган авырлык, фаҗигаләр һәм аларның сәбәпләре турында аңлата белү;
- әсәрнең исеменә салын-ган күчерелмә мәгънәне вакыйгалар белән бәйли, табигать белән тәңгәл килгән матурлыкны – әсәрнең поэтикасын, сәнгатьлелек чараларын анализлый белү.

Укучы өйрәнергә мөмкинлек ала:

- *өйрәнелгән әсәрләрне шәрехли белүгә ирешү;*
- *геройларның, әхлакый идеалларның охшаш һәм аермалы якларын билгеләү күнекмәсенә ия булу;*
- *төрле чыганаклардан мәгълүматлар таба белү; әдәбиятны теләп, яратып укуга омтылу.*

Укыту- тематик план

№	Курсның эчтәлеге	Сәгатьләр саны
	Сәнгать төре буларак әдәбият	

1	Сәнгать төре буларак әдәбият. Әдәбиятның башка сәнгать төрләре арасында урыны. Сүз сәнгатендә тормыш моделен төзү үзенчәлекләре. Тормышны һәм кешенең бай рухи дөньясын танып–белү чарасы буларак әдәбият. Аның әхлакый һәм эстетик яктан кешегә йогынтысы **Урта гасырлар әдәбиятында дини – суфичыл әсәрләр. Казан ханлыгы чоры.**Казан ханлыгы чорына кыскача тарихи, мәдәни, әдәби күзәтү.**Мөхәммәдьярның тормыш юлы турында мәгълүмат. «Нәсыйхәт» шигыре**. Борынгы һәм урта гасырлар татар әдәбиятының шәрык әдәбиятына йөз тотып үсү-үзгәрүе, ислам идеологиясенә, фәлсәфәсенә нигезләнүе. Тотрыклы мотивлар: мәрхәмәтлелек, игелекле исем–ат, әхлаклылык, камил инсан һ.б. Урта гасырлар әдәбиятында романтик мотивлар. Үгет–нәсыйхәтчелек. Символик образлар Мөхәммәдьяр иҗаты. "Нәсыйхәт" шигыренә анализ. Тотрыклы мотивлар: гадел идарәче,мәрхәмәтлелек, игелекле инсан – ат, әхлаклылык һ.б. Лирика, лирик жанрлар.	1
	XIX гасырда мәгърифәтчелек хәрәкәте	
2	Татарларда мәгърифәтчелек хәрәкәте. Аң – белемле,мәгърифәтле шәхес концепциясе, аның бирелеш үзенчәлеге.Сүз сәнгатендә яңа төр һәм жанрларның аерымлануы. Бу чор әдәбиятында төп тема һәм мотивлар буларак аң-белем, әхлак, тәрбия. Татар милләтенең уяныргa, үсәргә тиешлеге, хатын –кыз язмышы. Әсәрдә төп конфликт буларак искелек һәм яңалык көрәше. М.Акъегет "Хисаметдин менла" повесте	**1**
	XX гасыр башы әдәбияты	
3	Чорга кыскача тарихи күзәтү. XX гасыр башында сүз сәнгатенең шәрык һәм рус-Европа әдәби-фәлсәфи, мәдәни казанышларын үзләштерүе. Милләт проблемасының үзәккә куелуы, язучыларның әхлакый, фәлсәфи һәм әдәби–эстетик эзләнүләре, тәҗрибәләр. Яңа тип геройлар мәйданга чыгу. М.Гафури иҗатына күзәтү. "Нәсыйхәт"шигыре. Урта гасыр әдәбиятында романтик мотивлар. Үгет –нәсыйхәтчелек.	**1**
4	**Габдулла Тукайның «Дустларга бер сүз», «Мәхәббәт», «Бер татар шагыйренең сүзләре» шигырьләре**. Тормыш юлын, иҗатын искә төшерү, өстәмә мәгълүмат бирү. Шагыйрь иҗатының чорларга бүленеше, һәр чорга хас сыйфатлар. Лирик төр, лирик жанр үзенчәлекләре. Лирик герой образы. Шагыйрь иҗатында күтәрелгән төп мотивлар: уку-гыйлем –татар халкының наданлыгы, артталыгы өчен борчылу, бу хәлдән чыгу юллары турында уйлану; мәхәббәт – эчкерсез саф мәхәббәткә, аның кодрәтенә, хатын-кыз гүзәллегенә дан җырлау; шагыйрь – шагыйрьлек эше милли азатлык өчен көрәш идеясе белән үрелү. Тел-сурәтләү чаралары. Ритм һәм рифма, тезмә, строфа.Гражданлык лирикасы	**1**
	20 нче йөз башы татар әдәбияты	
4	**Ф.Әмирхан. "Бер хәрабәдә" хикәясе.** Язучының тормыш юлын искә төшерү. Хикәядә авыр, кайгылы хәлләрнең сурәтләнүе. Матурлык, Яшьлек, Мәхәббәт, Бәхетнең вакытлы булуы аша тормышның мәгънәсе юклыкка төшенү. Әсәрнең эчке катламын музыка аша бирү: Сөләйман карт елавы, капка, кыңгырау, бакча, сандугач тавышы, гитараның моңлы уйнавы, карчыкның йөткерүе карга каңгылдавы. Әдәби төр, жанрын билгеләү. Образлар системасы: кеше, табигать яки әйбер, ясалма образлар. Кеше образлары: төп геройлар, ярдәмче геройлар, катнашучы геройлар, аталучы геройлар һәм җыелма образлар. Әдәби алымнар: кабатлау, янәшәлек, каршы кую, үткәнгә әйләнеп кайту.Троплар. Әсәрнең пафосы	**1**

	(сентименталь пафос), фәлсәфи фикерләр белән баетылуы. Язучы стиле: хикәя тормыш –яшәешкә ләгънәт укый, экзистенциализм фәлсәфәсен белдерә.	
5	**Ш.Камал. "Буранда" хикәясе .** Язучының тормыш юлын искә төшерү. «Буранда» хикәясендә авторның төп максаты – Мостафаның кичерешләрен аңлату. Ананың хәсрәтле тормышы, төп геройның үкенү сәбәпләре икесенә карата да кызгану хисләре уята. Буран образы – адаштыра торган табигать күренеше генә түгел, Мостафаның әнисенә булган мөнәсәбәтендә зур ялгышуы, адашуы, хәзерге хисләре, күңел халәте. Әсәрнең фаҗигале тәмамлануы, аеруча үкенеч белән тасвирлануы хикәяне онытылмаслык итеп истә калдыра. Әдәби төр, жанрын билгеләү. Образлар системасы: кеше, табигать яки әйбер, ясалма образлар. Кеше образлары: төп геройлар, ярдәмче геройлар, катнашучы геройлар, аталучы геройлар һәм җыелма образлар. Әдәби алымнар: кабатлау, янәшәлек, каршы кую, үткәнгә әйләнеп кайту.Троплар. Әсәрнең пафосы – сентименталь пафос. Язучы стиле. Әдәбиятта нәфис-бизәкле стиль.	**1**
	20 – 30 нчы еллар әдәбиятында романтик стиль	
6	**Ф.Бурнаш. "Таһир –Зөһрә" трагедиясе.** Язучының тормыш юлы белән танышу. «Таһир-Зөһрә» трагедиясен уку. Драма төренә анализ ясау үзенчәлекләрен искә төшерү. Конфликтын билгеләү. Шигырь белән язылган, дастан сюжетына нигезләнгән булуы, дөнья әдәбиятында киң таралган мәхәббәт һәм мәкер, гаделлек һәм явызлык көрәше. Трагедиянең пафосын (трагик пафос), язучы стилен билгеләү – әдәбиятта нәфис-бизәкле стиль.	**2**
7	**Һади Такташның «Алсу» поэмасы.** Үз чорының кичерешләрен, каршылыкларын чагылдырган иң популяр, танылган шагыйрь, прозаик, драматург буларак тормышы, иҗаты белән таныштыру. «Алсу» поэмасында яшьлекнең, көрәш романтикасының сурәтләнеше. **Әдәби төр һәм жанрлар.** Лиро-эпик жанр – поэма. **Әдәби әсәрдәге образлылык.** Образ, символ, деталь. Кеше образлары: төп герой, ярдәмче герой, катнашучы геройлар, җыелма образлар. Характер. Лирик герой, лирик "мин", автор образы, автор позициясе. **Әдәби әсәр. Эчтәлек һәм форма.** Тема, проблема, идея, пафос. Идеал. Әсәрдә сурәтләнгән дөнья. Пейзаж, портрет. **Әдәби иҗат. Сәнгати алымнар һәм стиль.** Әдәби алымнар: кабатлау, янәшәлек, каршы кую. Тел–стиль чаралары (лексик, стилистик, фонетик чаралар һәм троплар). Тезмә һәм чәчмә сөйләм үзенчәлекләре. Ритм һәм рифма, тезмә, строфа.	**1**
8	**Гадел Кутуйның «Тапшырылмаган хатлар» повесте**. Язучының тормыш юлы турында мәгълүмат бирү. Конфликт, сюжет, сюжет элементлары. Композиция: тышкы һәм эчке корылыш. Тема, проблема, идея, пафос. Идеал. Психологизм. Мәхәббәт, гаилә кору темасын ачу. Конфликтның кемнәр арасында баруы, сәбәпләре, чишелеше ягыннан әсәрне анализлау. Төп конфликтның эчке конфликт булуына басым ясау. Галиянең хатларны үзе өчен язуын ачыклау. Сюжет этапларыначу. Эпистоляр повесть жанры.	**2**

9	**Кәрим Тинчуринның «Сүнгән йолдызлар» драмасы.** Әдипнең тормыш юлы турында мәгълүмат бирү. Драма әсәрләренә анализ ясау үзенчәлекләре. Фаҗигале драма жанрында язылган әсәрнең сюжет-композициясен ачыклау. Кеше бәхете темасының бирелеше, драманың проблема, идеясен билгеләү . Төп образларга характеристика бирү, сәнгатьчә эшләнешен өйрәнү. Портрет. Психологизм . Язучы стиле - фаҗигале.	**3**
	Бөек Ватан сугышы чоры әдәбияты	
10	**Фатих Кәримнең «Сибәли дә сибәли», «Ант», «Ватаным өчен», «Теләк», «Сөйләр сүзләр бик күп алар», «Бездә яздыр», «Газиз әнкәй» шигырьләре.** Тормыш юлы турында мәгълүмат. Иҗатының чорларга бүленеше. Сугыш чоры иҗатының үзенчәлекләре: җиңүгә ышаныч белән илен сакларга ант итү; лирик геройның рухи дөньясы баю; яшәү һәм үлү турында фәлсәфи уйлануы; фашизмга нәфрәт хисләре; туган ягын, якыннарын сагыну. Гражданлык лирикасы, күңел лирикасы.Сугыш чорында шагыйрь иҗатының поэма һәм баллада жанрында иң югары ноктага җитүе. «**Кыңгыраулы яшел гармун**» поэмасында сугышчының күңел дөньясы, хис-кичерешләрен лирик планда сурәтләү. **«Сибәли дә сибәли»** шигырендә сугыш фаҗигасен табигать күренешләре, тел-сурәтләү чарасы сынландыру, әдәби алым кабатлау аша тасвирлау.	**1**
	60-80 нче еллар әдәбияты.	
11	**Гомәр Бәшировның «Туган ягым – яшел бишек» автобиографик повесте**. (кыскартып). Язучының тормыш юлы турында мәгълүмат бирү. Повестьта халык тормышының тулы бер панорамасы чагылу. Әсәрдә туган ил, халкың белән горурлану хисе тасвирлана, повесть укучыларда хезмәткә, туган җиргә мәхәббәт тәрбияли. Сурәтләнгән геройларның, вакыйга-күренешләрнең тормышчан булуы, шулар аша әдип татар авылының үткәнен һәм бүгенгесен, борынгыдан килгән гореф-гадәтләрен, йолаларын, халыкның күңел байлыгын, гомумән, милли сыйфатларын тасвирлый. Г.Бәширов - портрет, табигать бизәкләре, характер остасы; Гумәр образының бирелеше. Тел–стиль чаралары (лексик, стилистик, фонетик чаралар һәм троплар). Әдәби сөйләм: хикәяләү, сөйләшү (диалог), сөйләү (монолог). Чәчмә сөйләм үзенчәлекләре. Язучы стиле.	**3**
12	Сыйныфтан тыш уку. М. Мәликова “Чәчкә балы”	**1**
13	**Аяз Гыйләҗевнең “Язгы кәрваннар” повесте** Язучының тормыш юлы турында мәгълүмат бирү. Повесть жанры. Хикәяләү, сурәтләү, бәяләү катламнары. Әдәби әсәрдәге образлылык: әдәби деталь, җыелма һәм символик образларның әсәр эчтәлеген ачудагы әһәмияте. Повестьны эчтәлек һәм форма ягыннан анализлаганда, хронотоп, архетипны ачыклау. Тел-стиль чаралары. Әсәр исеменең эчке һәм тышкы мәгънәгә ия булуы. Заманга тәнкыйди бәя. Язучы стиленең үзенчәлекләре.	**3**

14	Миргазиян Юныс “Биектә калу” (“Шәмдәлләрдә генә утлар яна”) повесте. Язучының тормыш юлы турында мәгълүмат бирү. Повесть жанры. Хикәяләү, сурәтләү, бәяләү катламнары. Әдәби әсәрдәге образлылык: әдәби деталь, җыелма һәм символик образларның әсәр эчтәлеген ачудагы әһәмияте. Повестьны эчтәлек һәм форма ягыннан анализлаганда, хронотоп, архетипны ачыклау. Тел-стиль чаралары. Әсәр исеменең эчке һәм тышкы мәгънәгә ия булуы. Заманга тәнкыйди бәя. Язучы стиленең үзенчәлекләре. Сөйләм үстерү Әдәби әсәргә бәя	3
15	Равил Фәйзуллинның «Җаныңның ваклыгын сылтама заманга…», «Аккошлар», «Мин сиңа йомшак таң җиле…»“Вакыт”, “Якты моң”, һәм кыска шигырьләре. Шагыйрьнең тормыш юлы турында мәгълүмат бирү. Иҗатка 60 нчы елларда килүе, яңача ритмика, рифма, образлар системасы тудыруы. Р.Фәйзуллин кыска формаларга мөрәҗәгать итә, аларда метафора алгы планга чыга. Лирик әсәрләргә анализ ясау үзенчәлекләре. Табигый хис-кичерешләр чагылыш тапкан шигырьләренең җырлар булып китүе. Фәлсәфи лирика.	1
16	Туфан Миңнуллинның «Әлдермештән Әлмәндәр» моңсу комедиясе. Әдипнең тормыш юлы турында мәгълүмат бирү. Драма әсәрләренә анализ ясау үзенчәлекләре. Каршылыкның төрләре: төп сюжет сызыгында тышкы каршылык Әлмәндәр һәм Әҗәл арасында, эчке каршылык Әҗәл күңелендә; ярдәмче сюжет сызыкларында тышкы каршылык Әлмәндәр белән Өммия, Әлмәндәр белән Искәндәр арасында формалаша. Төп сюжет сызыгындагы эчке каршылыкның төп каршылык булуы. Әсәрнең фәлсәфи фикерләр белән баетылуы. Әлмәндәр образының бирелеше, аның замандаш сыйфатларын туплаган, халыкчан образ-характер булуы. Комедиянең тел-сурәтләү чараларына, кинаяле тезмәләргә байлыгы. Реаль тормыш картиналарының шартлылык һәм символлар белән тыгыз кушылып китүе, шуның белән әсәрдәге төп идеяне тулырак ачуга ирешү.	3
17	Фәнис Яруллинның «Җилкәннәр җилдә сынала» повесте. Әдипнең тормышы, иҗаты турында мәгълүмат бирү. «Җилкәннәр җилдә сынала» повестеның–автобиографик повесть булуы. Кешенеданлау, зурлаутемасыныңбирелеше. Тема, проблема, идея, пафос. Идеал. Язучы стиле.	3
18	Мөдәррис Әгъләмовның «Каеннар булсаң иде», «Учак урыннары» шигырьләре. Шагыйрьнең тормыш юлы, иҗаты белән таныштыру. Классик шигырьгә йөз тотып иҗат итүе. Кешене данлау, зурлау темасының бирелеше. Лирик әсәрләргә анализ ясау үзенчәлекләре. Лирик жанрлар: гражданлык лирикасы, күңел лирикасы. Әдәби алымнар: кабатлау, янәшәлек, каршы кую, үткәнгә әйләнеп кайту (ретроспекция). Шигырь төзелеше. Язучы стиле: экзистенциаль башлангыч. (1 сәгать).	1
19	Бәйләнешле сөйләм үстерү (БСҮ) сочинение язу	5
20	Вакытлы матбугатка күзәтү ясау.	1

	Барысы	34 сәгать
21	Сыйныфтан тыш уку: 1.Хәзерге татар әдәбиятында яшьләр иҗаты. 2.Татар әдәбиятында шагыйрәләр иҗаты: Л.Шагыйрьҗан, Э.Мөэминова, Н.Сафина, Р.Вәлиева, З.Б.Рәхимова, Э.Шәрифуллина, А.Минһаҗева. 3. Внеклассное чтение. М. Мәликова “Чәчкә балы”	

Календарь-тематик планлаштыру

№	**Дәреснең темасы**	Укучыларның төп эшчәнлек төрләре	Үткәрү вакыты	
			план	факт
1	Сәнгать төре буларак әдәбият. Матур әдәбиятта үгет-нәсыйхәт бирү. Казан ханлыгы чорында татар әдәбияты Мөхәммәдьярның иҗатында гуманлылык мотивлары. «Нәсыйхәт» шигыре.	укылган текстның эчтәлеген кабатлап сөйли һәм аңлата алу; проблемалы сорауларга мөстәкыйль рәвештә җавап таба белү; төп билгеләмәләрне язып бару; фольклор әсәрләренең жанрын һәм аларга хас үзенчәлекләрне таба белү;	2.09	
2	Татарларда мәгърифәтчелек хәрәкәте. Аң – белемле,мәгърифәтле шәхес концепциясе, аның бирелеш үзенчәлеге.Сүз сәнгатендә яңа төр һәм жанрларның аерымлануы. М.Акъегет “Хисаметдин менла” повесте. Бу чор әдәбиятында төп тема һәм мотивлар буларак аң-белем, әхлак, тәрбия. Татар милләтенең уянырга,	укылган текстның эчтәлеген кабатлап сөйли һәм аңлата алу; проблемалы сорауларга мөстәкыйль рәвештә җавап таба белү; фикерне раслау өчен,әсәрдән дәлилләр таба алу	9.09	

	үсәргә тиешлеге, хатын –кыз язмышы. БСҮ, Төп образларга характеристика язу			
3	Чорга кыскача тарихи күзәтү. XX гасыр башында сүз сәнгатенең шәрык һәм рус-Европа әдәби-фәлсәфи, мәдәни казанышларын үзләштерүе. **М.Гафуриның «Нәсыйхәт» шигыре.** Язучының тормыш юлы турында мәгълүмат бирү. Әдәбиятта үгет-нәсыйхәт бирү.	укылган текстның эчтәлеген кабатлап сөйли һәм аңлата алу; проблемалы сорауларга мөстәкыйль рәвештә җавап таба белү; план-конспект төзү әдәби текстны уку, эчтәлеген кабатлап сөйли һәм аңлата алу;	16.09	
4	**Габдулла Тукайның** тормыш юлын, иҗатын искә төшерү, өстәмә мәгълүмат бирү. Шагыйрь иҗатының чорларга бүленеше, һәр чорга хас сыйфатлар.«Дустларга бер сүз», «Мәхәббәт», «Бер татар шагыйренең сүзләре» шигырьләре. БСҮ. Сочинение. “Габдулла Тукайның Җаек чоры” иҗатында милләт темасы	шигъри текстны яттан сөйләү; проблемалы сорауларга мөстәкыйль рәвештә җавап таба белү; әсәрдә кулланылган сурәтләү алымнарын аера белү; фикерне раслау өчен, әсәрдән дәлилләр таба алу иҗади эшчәнлек: әсәрләрне аңлы һәм сәнгатьле укып, укыганны телдән сурәтләп бирә алу; укыган әсәр эчтәлеге катламнарына бәйле фикерләрне язмача бәян итү, әдәби әсәрне тормыштан алган хис-кичерешләр белән бәйләп, сочинение язу	23.09	
5	**20 нче йөз башы татар әдәбияты**. Шәриф Камалның тормыш юлын искә төшерү. «Буранда» хикәясе.	әдәби текстны уку һәм эчтәлеген кабатлап сөйли, аңлата алу; язучының тормыш юлы, иҗаты турында сөйләү; укыган әсәр эчтәлеге катламнарына бәйле терәк схема, план төзи белү; хикәя жанры үзенчәлекләрен, әсәрдә кулланылган сурәтләү алымнарын, кеше образларын (төп герой, ярдәмче герой, катнашучы геройлар, җыелма образлар) күрә һәм аера белү	30.09	
6	Фатих Әмирханның тормыш юлын искә төшерү. ”Бер хәрабәдә” хикәясе.	проблемалы сорауларга мөстәкыйль рәвештә җавап таба, жанр үзенчәлекләрен билгели белү; укылган текстның эчтәлеген кабатлап сөйли һәм аңлата алу; проблемалы сорауларга мөстәкыйль рәвештә җавап таба белү; план-конспект төзү	7.10	
7	Фәтхи Бурнашның тормыш юлы, иҗаты. 20 – 30 нчы еллар әдәбиятында романтик стиль.	әсәрне сюжет-композиция, образлар, тел-стиль ягыннан анализлау, әсәрдә кулланылган сурәтләү алымнарын	**14.10**	

8	«Таһир-Зөһрә» трагедиясе. «Таһир-Зөһрә» трагедиясен уку.Дастан сюжетына нигезләнүен исбатлый белү Драма төренә анализ ясау үзенчәлекләрен искә төшерү. Конфликтын билгеләү.	аера белү; фикерне раслау өчен, әсәрдән мисаллар алу;	**21.10**	
9	**20 – 30 нчы еллар әдәбияты** **Һади Такташның «Алсу» поэмасы.** Үз чорының кичерешләрен, каршылыкларын чагылдырган иң популяр, танылган шагыйрь, прозаик, драматург буларак тормышы, иҗаты белән таныштыру. «Алсу» поэмасында яшьлекнең, көрәш романтикасының сурәтләнеше. **Әдәби төр һәм жанрлар.** Лиро-эпик жанр – поэма. **Әдәби әсәрдәге образлылык.** Образ, символ, деталь.	Төрле жанрдагы әдәби әсәрләрне аңлы һәм сәнгатьле укып, укыганны телдән сурәтләп бирә алу; укыган катламнарына бәйле фикерләрне язмача бәян итеп, әсәрләрне тормыштан алган фикерләр, хис-кичерешләр белән бәйләп, сочинение язу. ҺТакташның тормыш юлы һәм иҗаты буенча хронология төзү; әсәрне аңлы һәм сәнгатьле укый белү, укыганны телдән сурәтләп бирә алу, укыган әсәр эчтәлеге буенча терәк схема, план төзи белү;	**11.11**	
10 11	**Гадел Кутуйның тормыш юлы, иҗаты.** Гадел Кутуйның «Тапшырылмаган хатлар» повесте. Әсәрнең романтик сюжетка корылган булуы. Композиция: тышкы һәм эчке корылыш. Мәхәббәт, гаилә кору темасын ачу. Конфликтның кемнәр арасында баруы, сәбәпләре, чишелеше ягыннан әсәрне анализлау. БСҮ.Сочинение язу. Гадел Кутуйның **”Тапшырылмаган хатлар” повестенда Искәндәр һәм Вәли образлары.**	Проблемалы сорауларга мөстәкыйль рәвештә җавап таба белү, әсәр композициясен – әсәр кору үзенчәлекләрен күрә, аера белү. Әсәрне аңлы һәм сәнгатьле укый белү, укыганны телдән сурәтләп бирә алу, укыган әсәр эчтәлеге буенча терәк схема, план төзи белү;	18.11 25.11	
12 13 14	**Кәрим Тинчуринның** тормыш юлы турында мәгълүмат бирү. **«Сүнгән йолдызлар» драмасы.** Әсәрдә мәхәббәт темасы. Фаҗигале драма жанрында язылган әсәрнең сюжет- композициясен ачыклау. Кеше бәхете темасының бирелеше, драманың проблема, идеясен билгеләү. **БСҮ. Сочинение. Кәрим Тинчуринның «Сүнгән йолдызлар» драмасында төп образларның бирелеше.**	Иҗади эшчәнлек: төрле жанрдагы әдәби әсәрләрне аңлы һәм сәнгатьле укып, укыганны телдән сурәтләп бирә алу; укыган әсәр эчтәлеге катламнарына бәйле фикерләрне язмача бәян итү, әдәби әсәрне тормыштан алган фикерләр, хис-кичерешләр белән бәйләү. Хәзерге чорда язылган әдәби әсәрләр буенча ясалган эзләнү эшләрен яклау; жанр үзенчәлекләрен искә төшерү, анализ алымнарын кабатлау.	**2.12** **9.12** **16.12**	

Бөек Ватан сугышы чоры әдәбияты

15	**Татар әдәбиятында патриотизм. Фатих Кәримнең тормыш юлы, иҗаты.**	**Бөек Ватан сугышы чоры әдәбиятында патриотизм.** Шигъри текстны яттан сөйләү; проблемалы сорауларга	23.12	

	«Сибәли дә сибәли», «Ант», «Ватаным өчен», «Теләк», «Сөйләр сүзләр бик күп алар», «Бездә яздыр», «Газиз әнкәй» шигырьләре. «Сибәли дә сибәли» шигырендә сугыш фаҗигасен табигать күренешләре, тел-сурәтләү чарасы сынландыру, әдәби алым кабатлау аша тасвирлау. **ДТУ. Татар әдәбиятында шагыйрәләр иҗаты: Л.Шагыйрҗан, Н.Сафина, Р. Вәлиева, Б.Рәхимова, Э.Шәрифуллина.**	мөстәкыйль рәвештә җавап таба белү. Әсәрдә кулланылган сурәтләү алымнарын, кеше образларын (төп герой, ярдәмче герой, катнашучы геройлар, җыелма образлар) күрә һәм аера белү		

60-80 нче еллар әдәбияты.

16 17 18	**Гомәр Бәшировның тормыш юлы, иҗаты. «Туган ягым – яшел бишек» автобиографик повесте**. (кыскартып).. Повестьта халык тормышының тулы бер панорамасы чагылу. Г.Бәширов - портрет, табигать бизәкләре, характер остасы; Гомәр образының бирелеше. Тел–стиль чаралары (лексик, стилистик, фонетик чаралар һәм троплар).	Г.Бәшировның тормыш юлы һәм иҗаты буенча хронология төзү, әдәби текстны уку һәм эчтәлеген кабатлап сөйли, аңлата алу; укыган әсәр эчтәлеге буенча терәк схема, план төзи белү. Әсәрдә кулланылган сурәтләү алымнарын, кеше образларын (төп герой, ярдәмче герой, катнашучы геройлар, җыелма образлар) күрә һәм аера белү.	**13.01** **20.01** **27.01**	
19	Сыйныфтан тыш уку: М. Мәликова “Чәчкә балы”.	Әдәби текстны уку һәм эчтәлеген кабатлап сөйли, аңлата алу.	3.02	
20 21 22	**Аяз Гыйләҗевнең тормыш юлы һәм иҗаты турында мәгълүмат бирү. “Язгы кәрваннар” повесте.** Повесть жанры. Хикәяләү, сурәтләү, бәяләү катламнары**.** Әдәби әсәрдәге образлылык: әдәби деталь, җыелма һәм символик образларның әсәр эчтәлеген ачудагы әһәмияте.	Язучының тормыш юлы, иҗаты турында сөйләү; укыган әсәр эчтәлеге катламнарына бәйле терәк схема, план төзи белү;эзләнү эшчәнлеге: проблемалы сорауларга мөстәкыйль рәвештә җавап таба белү, әсәрдә кулланылган сурәтләү алымнарын аера белү; фикерне раслау өчен, әсәрдән мисаллар алу.	10.02 17.02 24.02	
23 24 25	**Миргазиян Юнысның тормыш юлы, иҗаты турында мәгълүмат бирү. “Биектә калу” (“Шәмдәлләрдә генә утлар яна”) повесте** Язучының тормыш юлы турында мәгълүмат бирү. Повесть жанры.	М.Юнысның тормыш юлы буенча хронологик таблица төзү; әдәби текстны уку, эчтәлеген кабатлап сөйли һәм аңлата алу. Проблемалы сорауларга мөстәкыйль рәвештә җавап таба, жанр үзенчәлекләрен билгели белү. Әдәби	2.03 9.03 16.03	

	Хикәяләү, сурәтләү, бәяләү катламнары. Әдәби әсәрдәге образлылык: әдәби деталь, җыелма һәм символик образларның әсәр эчтәлеген ачудагы әһәмияте.	әсәрдәге образлылык,образ, символ,деталь, аллегория, табигать образы,әйбер образы,пейзаж, портрет һ. б. ны күрә һәм аера белү.		
26	**Равил Фәйзуллинның тормыш юлы турында мәгълүмат бирү.** Иҗатка 60 нчы елларда килүе, яңача ритмика, рифма, образлар системасы тудыруы. **«Җаныңның ваклыгын сылтама заманга…», «Аккошлар», «Мин сиңа йомшак таң җиле…»“Вакыт”, “Якты моң”, һәм кыска шигырьләре.**	Шигъри текстны яттан сөйләү; проблемалы сорауларга мөстәкыйль рәвештә җавап таба белү.	6.04	
27 28 29	**Туфан Миңнуллинның тормыш юлы турында мәгълүмат бирү. Драма әсәрләренә анализ ясау үзенчәлекләре.** Туфан Миңнуллинның «Әлдермештән Әлмәндәр» моңсу комедиясе. Туфан Миңнуллинның “Әлдермештән Әлмәндәр”моңсу комедиясе. Әдәбиятта “көчле кеше” образы, аның үлемнедә җиңә алуы. Әсәрнең фәлсәфи фикерләр белән баетылуы. Әлмәндәр образының бирелеше, аның замандаш сыйфатларын туплаган, халыкчан образ-характер булуы.	Драма әсәрләрен аңлы һәм сәнгатьле укый белү, укыганны телдән сурәтләп бирә алу. Драма жанрын һәм аңа хас үзенчәлекләрне тану; әдәби әсәр төрләрен, жанрларын таный, аера, аларга хас үзенчәлекләрне, сәнгати алымнарны таба белү; фикерне раслау өчен, әсәрдән дәлилләр табу.	13.04 20.04 27.04	
30 31 32	**Фәнис Яруллинның тормышы, иҗаты турында мәгълүмат бирү.** Фәнис Яруллин “Җилкәннәр җилдә сынала” повесте.Фәниярнең язмыш сынауларына каршы бара алуы һәм аны җиңүе. «Җилкәннәр җилдә сынала» повестеның–автобиографик повесть булуы. Кешене данлау, зурлау темасының бирелеше. Тема, проблема, идея, пафос. Идеал. Язучы стиле.	Проблемалы сорауларга мөстәкыйль рәвештә җавап таба белү, композиция: тышкы һәм эчке корылыш элементларын күрә, аера белү; милли бәйрәмнәр, гореф-гадәтләртурында фикер алышу. Әсәрне аңлы һәм сәнгатьле укый белү, укыганны телдән сурәтләп бирә алу, укыган әсәр эчтәлеге буенча терәк схема, план төзи белү.	4.05 11.05 18.05	
33	**Мөдәррис Әгъләмовның «Каеннар булсаң иде», «Учак урыннары» шигырьләре**. Шагыйрьнең тормыш юлы, иҗаты белән таныштыру.	шигъри текстны яттан сөйләү; сорауларга мөстәкыйль рәвештә җавап таба белү; лирик герой сыйфатларын билгеләү.	25.05	

34	Вакытлы матбугат чараларыннан файдалану дәресе.”Казан утлары” журналының апрель санына күзәтү	Вакытлы матбугатка күзәтү ясау, басмалар, алардагы язмалар белән танышу, жанрларны искә төшерү		

Әдәбият исемлеге

1. Әдәбият белеме: Терминнар һәм төшенчәләр сүзлеге. – Казан “Мәгариф”, 2007.

2. Әдәбият: татар урта гомуми белем бирү мәктәпләренең 8 нче сыйныфлары өчен дәреслек-хрестоматия. А.Г.Әхмәдуллин, Ф.Ә.Ганиева. Казан,”Мәгариф” нәшрияты,2006.

3. Гыймадиева Н.С. Дәрестә һәм дәрестән соң – Казан: Яңалиф, 2008.

4. Заһидуллина Д.Ф.. Закирҗанов Ә.М. Татар әдәбияты: Теория. Тарих. – Казан: Мәгариф, 2006.

Татар әдәбиятыннан укучыларның белемнәрен бәяләү критерийлары һәм нормалары

I. Уку күнекмәсен тикшерү һәм бәяләү: 8 нче сыйныфта – 140 – 150 сүз

II. Язма эшләрне бәяләү:

Сочинениене бәяләү

1) Эчтәлек дөрес һәм эзлекле итеп ачылса; җөмләләр грамматик яктан дөрес төзелсә; хаталар булмаса яки **1** хата (орфографик, грамматик, пунктуацион, стиль, фактик, логик) җибәрелсә, «5» ле куела.

2) Эчтәлек дөрес ачылып та, эзлеклелек сакланмаса, текстның башлам өлешендә төгәлсезлекләр китсә, 3 хата булса, «4» ле куела.

3) Текстның төп эчтәлеге бирелеп тә, эзлеклелек сакланмаса, текстның башлам һәм бетем өлешләрендә төгәлсезлекләр китсә, 5 хата (мәсәлән, бер орфографик, бер грамматик, бер пунктуацион, ике стиль хатасы) изложениедә, 6 хата сочинениедә җибәрелсә, «3» ле куела.

4) Эчтәлек дөрес һәм эзлекле ачылмаса, текстның күләме бик кечкенә булса, 12 хата китсә, «2» ле куела.